

UDK 902
ISSN 1330-0644
VOL. 18./2001.
ZAGREB, 2001.

P **riilozi**

Instituta za arheologiju u Zagrebu

Pril. Inst. arheol. Zagrebu 18./2001.
Str./Pages 1-292, Zagreb, 2001.

Časopis koji je prethodio
Prilozi 1., 1983., Prilozi 2., 1985., 3.-4., 1986.-1987., 5.-6., 1988.-1989., 7., 1990.,
8. 1991., Pril. Inst. arheol. Zagrebu 9., 1992., 10., 1993., 11.-12./1994.-1995.,
13.-14./1996.-1997., 15.-16./1998.-1999., 17./2000.

Nakladnik/ Publisher

INSTITUT ZA ARHEOLOGIJU/
INSTITUTE OF ARCHAEOLOGY

Adresa uredništva/ Address of the editor's office

Institut za arheologiju/Institute of archaeology
HR - 10000 Zagreb, Ulica grada Vukovara 68
Telefon/phone/fax ++385/01/615 02 50
e-mail: institut-za-arheologiju@IARH.tel.hr

Glavni i odgovorni urednik/ Editor in chief

Željko TOMIČIĆ (Zagreb)

Redakcijski odbor/ Editorial committee

Dunja GLOGOVIĆ (Zagreb), Timotej KNIFIC (Ljubljana, SLO), Remza KOŠČEVIĆ
(Zagreb), Laszlo KÖVACS (Budapest, HUN), Kornelija MINICHREITER (Zagreb),
Mladen RADIĆ (Osijek), Željko RAPANIĆ, (Split) Aleksandar RUTTKAY (Nitra,
SK), Ivancica SCHRUNK (Minneapolis, USA), Željko TOMIČIĆ (Zagreb).

Prijevod na engleski/ English translation

Nikolina MATETIĆ PELIKAN

Prijevod na njemački/ German translation

Nikolina MATETIĆ PELIKAN

Lektura/ Language editor

Marijan RIČKOVIĆ (hrvatski)
Ulrike STEINBACH (njemački)
Kenneth MAYER (engleski)

Dizajn/ Design

Roko BOLANČA

Korektura/ Proofreaders

Krešimir KVOČIĆ

Računalni slog/ Layout

Ranko PERŠIĆ, Zagreb

Tisak/ Printed by

Tiskara PETRAVIĆ, d.o.o., Vladimira Nazora 12, 10434 Strmec

Naklada/ Circulation

600 primjeraka / 600 examples

Sekundarne publikacije/ Indexed in

GERMANIA Anzeiger der Römisch-Germanischen Kommission des Deutschen
Archaeologischen Instituts, Verlag Philipp von Zabern, Mainz

Izdavanje časopisa novčano podupire

MINISTARSTVO ZNANOSTI I TEHNOLOGIJE REPUBLIKE HRVATSKE
HR - 10000 Zagreb, Strossmayerov trg 4

Sadržaj

Izvorni znanstveni radovi

- 5 KORNELIJA MINICHREITER
Tipološka klasifikaciju keramike rane starčevačke kulture iz stambene zemunice 10 u Zadubravlju
- 21 DUNJA GLOGOVIĆ, SLOBODAN MIKO
Nekoliko bronzanodobrih nalaza iz okolice Torčeca pokraj Koprivnice i njihova spektrometrijska analiza
- 33 DARIA LOŽNJAK
Nalazišta bronzanoga doba na vinkovačkom području
- 63 SAŠA KOVAČEVIĆ
Istraživanja prapovijesnog lokaliteta u Novoj Bukovici na položaju Sjenjak - povijest i novi rezultati
- 79 RENATA ŠOŠTARIĆ
Karbonizirani biljni ostaci iz prapovijesnog lokaliteta u Novoj Bukovici na položaju Sjenjak
- 83 NIVES MAJNARIĆ PANDŽIĆ
Grobo ratnika Lt 12 iz srednjolatskog groblja u Zvonimirovu kod Suhopolja u Virovitičko-podravskoj županiji
- 103 MARKO DIZDAR
Nalazišta latenske kulture na vinkovačkom području
- 135 REMZA KOŠČEVIĆ
Siti metalni predmeti iz Sisicje
- 143 REMZA KOŠČEVIĆ
Daljnja opažanja o olovnim privjescima
- 157 VLASTA BEGOVIĆ, IVANČICA SCHRUNK
Preobrazbe rimskih vila na istočnom Jadranu u kasnoj antici i ranom srednjem vijeku
- 173 ŽELIKO TOMIČIĆ
...Sclavorum regionem, quae Zellia appellatur... Pavla Dukona
Povijesna (renesansna) kartografija - novi izvor poznavanja hrvatskog ranog srednjovjekovlja
- 189 TAJANA SEKELJ IVANČAN
Neki arheološki primjeri zaposjedanja ruševina antičkih urbanih cjelina u sjevernoj Hrvatskoj tijekom srednjeg vijeka
- 213 TATJANA TRALČEĆ
Gotske keramičke čaše iz Glogovnice i Ivanca Križevačkog kraj Križevaca i Gudovca kraj Bjelovara

Contents/Inhaltsverzeichnis

Original scientific papers

- KORNELIJA MINICHREITER
Typological classification of pottery of the early Starčevo culture from the pit-dwelling 10 in Zadubravlje
- DUNJA GLOGOVIĆ, SLOBODAN MIKO
A couple of Bronze Age finds from the surroundings of Torčec near Koprivnica and their spectrometric analysis
- DARIA LOŽNJAK
Bronze Age sites in the Vinkovci region
- SAŠA KOVAČEVIĆ
Investigation of the prehistoric locality in Nova Bukovica on the site Sjenjak - History and new results
- RENATA ŠOŠTARIĆ
Carbonized plant remains of the prehistoric locality in Nova Bukovica on the site Sjenjak
- NIVES MAJNARIĆ PANDŽIĆ
Warrior's grave Lt12 from Middle La Tène II grave site in Zvonimirovo near Suhopolje in the County of Virovitica-Podravina
- MARKO DIZDAR
La Tène culture sites in the Vinkovci area
- REMZA KOŠČEVIĆ
Small metal artifacts from Sisicia
- REMZA KOŠČEVIĆ
Further observations on lead pendants
- VLASTA BEGOVIĆ, IVANČICA SCHRUNK
Transformations of Roman villas on the eastern Adriatic coast in late classical antiquity and the early Middle Ages
- ŽELIKO TOMIČIĆ
*... Sclavorum regionem, quae Zellia appellatur ... von Pavlus Dukonus
Historische (Renaissance-) Kartographie die neue Forschungsquelle für das Frühmittelalter in Kroatien*
- TAJANA SEKELJ IVANČAN
Manche archäologische Beispiele für die Besiedlung der Ruinen antiker Stadtanlagen in Nordkroatien im Mittelalter
- TATJANA TRALČEĆ
Gotische Keramikgefäße aus Glogovnica und Ivanec Križevački bei Križevci und Gudovac bei Bjelovar

Pregledni radovi

- 235 MARIIA BUŽIĆ
Podni mozaici sustava Eufrazijeve bazilike
- 253 ŽELJKO TOMIĆIĆ, TATJANA TRALČEĆ,
MARKO DIZDAR, DARIA LOŽNJAK
Veliki Gradis, Veliko Gradisce - plemićki grad Vrbovec
kraj Huma na Sutli (Stanje istraživanja 2001. godine)
- 275 DARIA LOŽNJAK, TATJANA TRALČEĆ
Suhopolje - Lajkovina rezultati sustavnog terenskog
pregleda kasnobrončanodobnoga naselja

Prikazi

- 285 DENIA GLOGOVIĆ
TRANS EUROPAM. Festschrift für Margareta Primas.
Beiträge zur Bronze- und Eisenzeit zwischen Atlantik
und Altai, Antiquitas, Reihe 3. Abhandlungen zur Vor-
und Frühgeschichte, zur Klassischen und Provinzial-Rö-
mischen Archäologie und zur Geschichte des Altertums,
Bd. 34. Bonn, 1995., 288 str. sa sl.
- 289 DARIA LOŽNJAK, TATJANA TRALČEĆ
Kritice

Review

- MARIIA BUŽIĆ
Bodenmosaiken des Systems des Eufrasios-Basilika
- ŽELJKO TOMIĆIĆ, TATJANA TRALČEĆ,
MARKO DIZDAR, DARIA LOŽNJAK
*Veliki Gradis, Veliko Gradisce - feudal town of Vrbovec near Hum
na Sutli (as of 2001)*
- DARIA LOŽNJAK, TATJANA TRALČEĆ
Suhopolje - Lajkovina
Results of systematic survey of the Old Bronze Age settlement

- DARIA LOŽNJAK, TATJANA TRALČEĆ
Abbreviations / Abkürzungen

Sitni metalni predmeti iz Siscije

Small metal artifacts from Siscia

Izvorni znanstveni rad

Antička arheologija

Original scientific paper

Roman archaeology

UDK/UDC 904:621(497.5. Sisak)“00/3”

Primljeno/Received: 25. 05. 2001.

Prihvaćeno/Accepted: 21. 06. 2001.

Dr. sc. REMZA KOŠČEVIĆ

Institut za arheologiju

Ul. grada Vukovara 68

HR - 10000 Zagreb

U tekstu su obrađeni sitni metalni nalazi koji obuhvaćaju medicinske instrumente, predmete za označavanje pošiljki i sastava pisavičeg pribora kao i pribor za izradu odjeće, zatim funkcionalne dijelove s odjeće te predmete koji su služili za ukrašavanje tijela i objekata. Pronađeni su u Sisku, a pripadaju razdoblju 1.-4. st. i kasnijem vremenu.

Cljučne riječi: Sisak, antika, metalni nalazi, pisavičji pribor, medicinski instrumenti, ukrasi tijela i objekata

Key words: Sisak, antiquity, metal finds, stationery, medical instruments, body and housing decorations

Unutar privatne sisačke zbirke, koje su dijelovi već objelodanjeni u prethodnim svescima ovog časopisa, sadržani su nalazi različitih kategorija, od kojih je u ovom tekstu obrađeno dvadeset i pet predmeta¹.

Sprave, koje su primarno korištene u medicini, zastupljene su nekolicinom primjeraka.

Kod komada T. I., 1-3 s vretenastom drškom i lopaticom na vrhu, radi se o jednom od osnovnih tipova sonde (auriscalpium), a najvjerojatnije isto tako i kod fragmenta T. I., 4, koji je jamačno predstavljao donji dio tzv. listolike sonde, nazvane prema obliku žličice na gornjem kraju drška. Obje vrste sondi, koje su služile za manje kirurške zahvate, vrlo su dugotrajne i same po sebi kronološki neutralne, jer se u nepromjenjivom obliku javljaju od rano- do kasnorimskog doba. Primjerci T. I., 1-4 predstavljaju solidne komade visoke kakvoće izrade. Iz Siscije je već poznata obimna kolekcija sondi, pohranjenih u Arheološkomu muzeju u Zagrebu, a u skromnijoj količini i u jednoj inozemnoj zbirci, među kojima su 3 primjeri srodni br. 1-3 (GREGL, 1982., 179., 180., 184., 186., T. II., 1. 3; LEITNER, 1984., 236., 242., T. 3., 1-4).

Primjerak T. I., 5, kojemu je jedan kraj stanjen na debljinu igle i kukasto izvijen, vrlo vjerojatno je također služio

kao liječnička sprava, no među dostupnim nalazima iz medicinskog područja, sličan komad nije zapažen.

Žlica T. I., 6, lišena i najskromnijeg ukrasa, zastupa najjednostavniji tip te vrste predmeta (GREGL, 1982., 181., 188., T. 6., 3; ULBERT, 1959., 95., T. 24., 12; 1969., 50., T. 42., 1), koji se u istom obliku pojavljuje tijekom cijelog razdoblja antike. Takve žlice imale su funkciju u ljekarništvu, a sekundarno i u drugim primjenama.

Obje igle T. I., 7 i 8 pripadaju standardnom tipu metalne šivaće igle s jednom ušicom. Služile su za šivanje odjevnih i drugih predmeta od tkanine, a spadaju među temeljne i vječne oblike.

Ukosnica T. I., 9 odnosi se na rašireni i popularni tip igle s poliedarskom glavom, svojstven za 4. st., s pojavom koja još djelomično zahvaća prethodno stoljeće (DULAR, 1979., 283., T. 2., 4, T. 3., 9).

Bitniji komad predstavlja pravilna višekutna pločica duljeg žičanog trna T. I., 10, sa ženskim licem, koje u frizuri možda ima još neki detalj, sad nerazpoznatljiv zbog loše očuvanosti. Pripada kategoriji neke vrsti malih pribadača, kakve su zasad poznate samo iz Siscije. Radi se o manjoj skupini od šesnaest takvih primjeraka s ovalnim ili s pločicama u obliku pelte, lunule, svastike i ključića, koji su vremenski postavljeni u raspone druge polovine 2. i u 3. st. (KOŠČEVIĆ, 1991./1., 16, 17, 118., kat. br. 2 21-36., T. II., 29-31). Primjerci unutar ove skupine izgledaju poput ukosnica

¹ Nalazi su objelodanjeni temeljem dobivenih fotosnimaka, stoga su mjerila na popratnim ilustracijama neujednačena, a predmeti pretežitito predjecom u povećanjima.

s pločastim glavama, a u odnosu na veličinu, odgovarali bi dimenzijama naušnica. Ovu drugu mogućnost namjene demantiraju, međutim, ravni žičani trnovi, premda su oni kod nekih komada na samom kraju kukasto, ali za naušnice neodgovarajuće svijeni. Za ovakve primjerke najvjerojatnija bi bila namjenska opcija malih pribadača za pričvršćivanje ukrasa, no definiranje njihove konkretne funkcije ostaje do daljnjega nedorečeno i prijevorno. Primjerak br. 10, za kojeg treba pretpostaviti iste kronološke okvire vrijedeće i za dosad poznate siscijanske komade te vrste, ujedno predstavlja jedini nalaz ove kategorije s figuralnom dekoracijom pločice.

Kapsule za zaštitu pečata otisnutog u vosku, koje formalno spadaju među pisaci pribor, zastupljene su s dva recipijenta bez poklopcića i s jednim cjelovitim primjerkom kutijice (T. II., 11-13).

Primjerak br. 13 na poklopcu je jamačno imao dekoraciju izvedenu u emajlu, a kod br. 11 emajl je izvjestan, no s obzirom na njegov listoliki oblik, poklopac tog komada mogao je nositi i nijelirani ukras. U slučaju da se radilo o ispunu u emajlu, oba primjerka vremenski bi spadala u 2. i u naredno stoljeće, a ukoliko je poklopac na komadu br. 11 nosio nijelo ispunu, bio bi znatno raniji i trebalo bi ga postaviti u 1. st.

Cjelovito očuvana pečatna kapsula br. 12 nosila je u ležištima na poklopcu ispunu u višebojnom emajlu. Listoliki poklopci tog tipa poznati su u dvije varijacije, od kojih se ona s unutarnjom pregradom u obliku pelte (KOŠĆEVIĆ, 1991./II., T. II., 28, 29) rijetko javlja. Za razliku od prve, druga varijacija sa sreoliko koncipiranom pregradom, kakvu zastupa i br. 12, unutar kapsula predstavlja jedan od najpopularnijih oblika široke difuzije (KOŠĆEVIĆ, 1991./II., 27), od kojeg je dosad objavljeno šesnaest primjeraka. Među njima je i primjerak iz Ptuja s očuvanom ispunom, složenom od crvenog i plavog emajla (HORVAT, 1983., 51., T. 2., 8). Primjerak br. 12, koji inače spada među krajnje rijetke komade s očuvanom donjom posudicom kapsule, kronološki spada u okvire 2. i 3. st. Unutar objavljenih kapsula sisačke provenijencije, koje prelaze brojku od 80 komada, ova varijacija dosad nije bila prisutna.

Od oblika pojasnih jezičaca T. II., 14-16, prvi listoliki i treći sreoliki, među nalazima ove vrste rjeđe se susreću. Drugi necjeloviti primjerak br. 15 ima uobičajeniju pojavu, a zastupa tzv. amforasti tip jezičca s dva bubrežasta proboja na gornjem dijelu pločice. Za jezičce br. 14 i 16 izvjesne usporedbe mogu se povući s primjerima iz Carnuntuma (BULLINGER, 1969., T. XII., 6, T. XIV., 6) i Poetovija (SAGADIN, 1979., T. 10., 5), a jezičac br. 15 može se izravnije uspoređivati s primjerima iz Salone, Poetovija i Emone (BULLINGER, 1969., T. XV., 7; SAGADIN, 1979., T. 10., 4, 6). Sva tri oblika pripadala su kasnoantičkom opasaču i spadaju u 4. st. i kasnije vrijeme.

Primjerak T. II., 17 odnosi se na tip tzv. propelerskog okova. Kod vodeće verzije okova tog oblika, poznatih unutar setova s vojničkog remena (BULLINGER, 1969., T. XXVI-II., 3, T. XXXII., 2; GRÜNEWALD, 1986., 85. Abb. 73), pločica je plosnata, ravnih rubova, a srednji dio ima oblik pravilnog kruga. Komad br. 17 pripada rjeđoj, izvorno bogatijoj, u tehnici rovašenja dekoriranoj varijaciji garniture oko-

va za ukrućivanje kasnoantičkog opasača 4. st. Najbližu usporedbu ima u primjercima pojasnog seta iz Salone s plosnatom pločicom, kojoj su obli rubovi središnjeg dijela također raščlanjeni (BULLINGER, 1969., T. XXVIII., 1, 2).

Primjerak T. II., 18 spada među listolike privjeske. Jače oštećeni privjesak zastupa relativno uobičajeni oblik, ali spada među rijetke komade osposobljene za vješanje ne s pomoću kuke, pa čak niti karike, već posredstvom malog otvora na oblom gornjem dijelu pločice. Formalno se br. 18 može smjestiti među proizvode iz srednjocarskoga doba, a njemu odgovarajući komparativni primjer, s otvorom veličine karike, svrstan je među komade s opreme konja ili s kola (WALKE, 1965., 161., T. 131., 6).

Unutar predica T. III., 19-21, prva necjelovito očuvana kopča predstavlja nedovršeni odbačeni ili pak krajnje loše očuvani komad. Pripada primjercima kod kojih su krajevi okvira povijeni unutar okvira, ali je neizvjesno jesu li i krajevi prečke bili svijeni i priljubljeni uz vanjski rub okvira. Nesigurno je, također, je li izvorno nosila neku dekoraciju odnosno je li ona na tom komadu bila predviđena: u pozitivnom slučaju i ukoliko se radilo o raskošnijem ukrasu, uz nje ga je obično išao i trn u obliku koplja ili ljljana. Kod br. 19 vjerojatno je ipak riječ o skromnijem serijskom komadu, koji još spada u 1. st., a srodan je tipu kvalitetno rađenih rano-carskodobnih cingulum predica (DEIMEL, 1987., 88., 279., T. 74., 6, 7; ULBERT, 1959., T. 17., 32-34; 1969., T. 26., 1, 2), kakve su poznate i iz Siska (KOŠĆEVIĆ, 1991./I., 67, T. XXVI., 364).

Drugi komad br. 20 predstavlja jednostavnu kopču otvorenog obruča, tzv. omega tipa, standardnog izgleda, lišenu dekoracije, koja se vremenski može smjestiti još u 3. te u naredno stoljeće. Ovisno prvenstveno o dimenzijama, ali i o izradi i ukrasu, omega kopče bile su korištene i kao fibule za pričvršćivanje odjeće. Veličinom i izgledom primjerak br. 20 odgovara pojasnog predici.

Treća kopča zatvorenog obruča br. 21, spada među tzv. prstenaste predice, primarno karakterizirane pločastim nastavkom obruča u kojem je smješten otvor za trn, a na čijim se kutovima nalaze kalotaste izbočine za sprječavanje skliznuća trna preko ruba obruča. Pločasti nastavak redovito je dekoriran u dosta raznolikom dizajnu motiva, izvedenih tehnikom rovašenja. Primjerak br. 21 pripada skromnijim komadima, izdvajajući se donekle rjeđom pojavom vrste ukrasa, koji izlazi u prostor iz vanjskog ruba pločastog nastavka. Najbližu usporedbu ima u primjeru iz Saalburga (BÖHME, 1972., T. 31., 1232), a treba ga postaviti u raspone 3. i 4. st., kao vremenski okvir vrijedeći za cijeli tip, s težištem na ranijem od ta dva stoljeća.

Zanimljiviji nalaz predstavlja privjesak T. III., 22. U sklopu objave metalnih nalaza iz Siska, koji se od vremena pronalaska nalaze u sastavu fonda Arheološkog muzeja u Zagrebu, objavljena su svjedobno i tri takva privjeska, koji drugdje nemaju odgovarajućih usporedbi. Privjesci su olovni, imaju isti, približno listoliki oblik te poprečno narebreni rub i kružni donji završetak, a minimalno se razlikuju samo u veličini (KOŠĆEVIĆ, 1991./I., 42, 43, 125, T. XII., 177-179). Rađeni su otiskivanjem sveukupne dekoracije na pločici pomoću matrice u negativu, a plastično izvedeni prikazi obuhvaćaju figure Viktorije i Merkura te moguće popr-

sje posljednjega navedenog božanstva¹. Otisci prikaza slabog su plasticiteta, a radi mekoće olova podložnog oštećenjima, detalji su dosta nejasni. Ovdje doneseni četvrti primjerak br. 22 identičan je već objavljenom privjesku s cijelom Merkuriovom figurom, na kojem je inače očuvana i petlja za vješanje, ali je ona uzdužno postavljena i posve glatka. Oba privjeska iste su duljine, a prikaz klasičnog tipa, ikonografski je i uključivši attribute istovjetan: uobičajeno impostirano tijelo s malo izbačenom desnom nogom i s osloncem na lijevoj, a u lijevoj ruci drži marsupium, u desnoj - preko koje je prebačen kraj hlamide - vjerojatno kerikeion ili možda vijenac. Komad br. 22 važan je zbog toga što je jedini očuvao izvornu petlju u izvornom položaju. U njegova prije objavljenog parnjaka petlja je izgleda naknadno spljoštena raskivanjem i tako preoblikovana i potom priljubljena na poleđinu, što bi ukazivalo na popravak, a moglo bi indicirati i izradu ovakvih privjesaka u mjestu pronalaska. Privjesak br. 22 odgovarao bi vremenskom okviru 1. i 2. st., kao rasponu u koji su uvjetno postavljeni i ostali takvi primjerci.

Okovi za apliciranje zastupljeni su s tri primjerka (T. III., 23-25).

Mala necjelovita aplika br. 23 prikazuje žensko lice. Iz Siska potječe više brončanih aplika sa ženskim maskama, uključivši i gorgonsku (BRUNSMID, 1914., 249.-251., sl. 167., 171., 177.), no one ne pokazuju užu bliskost s komadom br. 23. Oslanjajući se na izdvojene segmente u kosi uz čelo, koji bi odgovarali krilecima, ali i na širom rastvorene velike oči te široki nos i puna usta kao i na izraz lica kakav imaju neki veći, plastičnije modelirani i izvedeni primjerci (BRUNSMID, 1914., 248., 249., sl. 166.; NUBER, 1988., 102., Abb. 47), prikaz se može identificirati kao maska Meduze. S obzirom na dimenzije, maska je kao ukrasni okov najvjerojatnije bila aplicirana na drvenu škrinjicu (GÄSPAR, 1986., I., 241; II., T. CCCXXV., 1020).

Okovi s lavljim maskama br. 24 i 25 međusobno se razlikuju ne samo po vrsti kovine, dimenzijama i načinu izrade, već i prema tipskoj pripadnosti i stilskoj koncepciji. Za razliku od velikog drugog olovnog komada, dvostruko manji prvi brončani primjerak imao je obruč koji je, provučen kroz postojeće otvore, visio iz gubice. U Sisku su već pronađeni slični brončani okovi s glavom lava obaju tipova, no ni u njima (BRUNSMID, 1914., 254., 255., sl. 195., 206.), niti u drugdje nađenim primjercima (ANTIČKA BRONZA, 147., sl. 303.; WÄLKLE, 1965., 156., T. 115., 3; ULRERT, 1969., 50., T. 41., 20, T. 57., 8), okovi br. 25 i 26 nemaju izravno usporedivih primjera.

Rimskodobne lavlje maske imale su široku dekorativnu i praktičnu namjenu. Neke od njihovih češćih uporaba odnose se na funkciju potezača na vratima te na tzv. rigalone vode. U prvoj primjeni javljaju se kao samostalne maske ili kao maske fiksirane na masivnije kružne podložne pločice, veličine oko 10-30 cm, s pomičnim alkama za potezanje koje su, provučene kroz otvorena lavlja usta, učvršćene prednjim zubima. Takve reprezentativne primjere predstavljaju verističke, visokokvalitetno rađene lavlje glave iz Bonna i Landenburga, datirane u prva dva stoljeća (FRANKEN, 1996., 41.,

50., Abb. 1-6; DIE RÖMER, 429., 430., kat. br. 235 a). Veličina lavljih glava u funkciji izbacivača vode, ovisna je o objektu na kojem su predstavljale završni dio (žlijeb, fontana, slavina). One imaju širom rastvorene ralje i rađene su u visokoj plastici ili su gotovo skulpturirane, poput primjerka izvađenog iz rijeke Mosel kod Triera, koji spada među manje komade s promjerom od 8 cm (CÜPPERS, 1974., 161., 162., Abb. 10).

Maske br. 24 i 25 izgledom i dimenzijama ne odgovaraju opisanim namjenama. Prva je mogla služiti kao potezač ladice na manjem komadu pokućstva, dok je o mogućoj funkciji druge - do pronalaska odgovarajuće analogije kao osnove za njeno namjensko definiranje - izlišno nagađati. Kod oba primjerka riječ je o predmetima serijske umjetničko-obrtne proizvodnje osrednje kakvoće izrade. Na temelju realističnog modeliranja i plastične izvedbe, oni bi se, jednako kao i mali okov br. 23, mogli tvrstiti među izrađevine srednjocarskog razdoblja, unatoč određenog nagnuća k shematiziranju, zamjetljivog na komadu br. 25. To je obilježje kod br. 25 vjerojatno prije posljedica pripisiva olovu kao kovini neprikladnoj za točnije lijevanje, negoli modelu - predlošku za odljev i ne bi ga trebalo tumačiti kao eventualni indikator kasnijeg vremena nastanka samog predmeta.

KATALOG

1. Metalna šipka s ovalnom pločicom na gornjem kraju. Pločica, oštrog ruba, odozgo je blago zaobljena i postavljena gotovo pod pravim kutom u odnosu na držak. U gornjem dijelu, iznad segmenta raščlanjenog s tri dvostruke prstenaste profilacije, držak je vretenasto zadebljan, a u donjem dijelu sužen. Nedostaje završni šiljasti dio na donjem kraju. Bronca. Dulj.: 8 cm. T. I., 1.
2. Šipka kao prethodna, s izlizanim profilacijama ispod vretenastog dijela drška. Donji šiljasti završetak je odlomljen. Bronca. Dulj.: 9 cm. T. I., 2.
3. Šipka s blago zakošenom pločicom. Na gornjem debljem dijelu držak je višestruko profiliran, donji dio je stanjen i na kraju usiljen. Bronca. Dulj.: 8 cm. T. I., 3.
4. Fragment šipke izduženog, jajolikog oblikovanog donjeg kraja. Pri vrhu očuvanog dijela, ispod mjesta loma, držak je na kraćem potezu višestruko profiliran. Nedostaje veliki dio drška sa žličastim recipijentom na gornjem kraju. Bronca. Dulj.: 4,3 cm. T. I., 4.
5. Duga valjkasta šipka, neujednačene debljine, zaobljenog gornjeg vrha i suženog donjeg dijela, kojemu je završetak jako stanjen i povinut. Na više mjesta na dršku su uočljivi kraći segmenti plitkih profilacija ili ureza. Bronca. Dulj.: 11 cm. T. I., 5.
6. Žlica kružnog, zdjelčasto uleknutog recipijenta i glatka, nanize znatno sužena drška. Bronca. Dulj.: 13,5 cm. T. I., 6.
7. Igla usiljenog gornjeg vrha, s jednostrukom usicom. Bronca. Dulj.: 9 cm. T. I., 7.
8. Igla kao prethodna, ravnog gornjeg vrha. Malo iskrivljena i bez donjeg vrška. Bronca. Dulj.: 7 cm. T. I., 8.

¹ U njihovoj objavi, radi izostanka corrigende, figuradni prikazi tekstualno su nejasno definirani: KOŠĆEVIĆ, 1991/2., 42, 43.

9. Ukosnica kockaste glave odrezanih kutova i s utisnutim koncentričnim kružićima na ravnim plohama. Bronca. Dulj.: 5,2 cm. T. I., 9.
10. Šestokutna pločica s plastično izvedenim lijevim ženskim profilom ili poprsjem. Kosa, nadvijena nad čelo, začesljana je prema otraga i na zatiljku skupljena u pundu. S naličja, približno na njenoj sredini, iz pločice izlazi naniže povijeni trn. I pločica i trn površinski su oštećeni. Bronca. Pr. pločice: 1,3 cm. Dulj. trna s pločicom: 5,1 cm. T. I., 10.
11. Donji dio listolike kutijice s tri kružna otvora u dnu i s ostatkom članaka za šarku na vrhu okomite stijenke. Jače oštećen. Bronca. Dulj.: 3,4 cm. T. II., 11.
12. Kutijica izdužena listolika oblika s otvorima u dnu. Poklopac s tročlanom šarkom na vrhu, ima ojačan vanjski rub i unutarnju pregradu u obliku srea, unutar koje je uklopljena i jedna kružna pregrada. Iznad sreolike pregrade i na njenom donjem kraju te na donjem završetku poklopca, nalaze se kapljaste izbočine, izlivenne u kalupu zajedno s pregradama. Sva ležišta, unutar i izvan pregrada, prazna su. Bronca. Dulj.: 4,5 cm. T. II., 12.
13. Donji dio rombične kutijice, zapunjenih otvora u dnu. Na vrhu su očuvana dva postrana članka za pričvršćivanje i pregibanje poklopca, a na donjem kraju kutijice nalazi se obli završni nastavak. Oštećen. Bronca. Dulj.: 3 cm. T. II., 13.
14. Listolika pločica s gornjim dvostrukim pločastim nastavkom u kojem su očuvane dvije zakovice većih, kalotastih glavića. Zakovice su služile za učvršćivanje kraja remena, ubačenog između prednjeg i stražnjeg pločastog dijela nastavka. Gornji rub prednjeg dijela nastavka na sredini je sedlasto uleknut, a bočni su mu rubovi raščlanjeni malim isječcima. Bronca. Dulj.: 4,6 cm. T. II., 14.
15. Ovalna pločica, neravnog gornjeg ruba, koja je naniže izdužena i ima dugmasti nastavak na donjem kraju. Na gornjem kraju pločica prelazi u uski produžetak račvastih krajeva. Na sredini pločice nalazi se dvostruka kružna brazdicica s kružićem u središtu. Oštećena i nepotpuna, nedostaje gornji dio s vanjskim okvirom proboja. Bronca. Dulj.: 3,6 cm. T. II., 15.
16. Sreolika pločica neravnog gornjeg ruba. Približno na sredini pločice višestruko su utisnute koncentrične kružne brazdice, sa središnjom pravilnom perforacijom. Oštećena i nepotpuna na gornjem dijelu. Bronca. Dulj.: 3,3 cm. T. II., 16.
17. Dugoljasta pločica obloga središnjeg dijela i trapezastih nastavaka s djelomično raščlanjenim rubovima. S naličja je pločica uzdužno žljebasto oblikovana tj. središnji trak pločice izdignut je s liča nad razinu ostalog dijela plohe i ukrašen mrežastom mustrom na bazi udubljenih trokutića, koji su izvorno vjerojatno nosili neku ispunu. Ukrašen dopunjavaju dvostruki utisnuti kružići, smješteni u zaobljenjima na raščlanjenim dijelovima rubova. Na vanjskom rubu jednog od trapezastih nastavaka očuvana je zakovica kalotaste glaviće. Bronca. Dulj.: 4,2 cm. T. II., 17.
18. Izdužena pločica jednostavnog završetka na donjem suženom kraju. Na gornjem oblom dijelu nalazi se nepravilan otvor. Površinski jače oštećena. Bronca. Dulj.: 3,7 cm. T. II., 18.
19. Predica oblog okvira s prečkom za osovinu na koju se montira trn, a koja na sredini ima uleknuce za naližeganje trna. Unutar okvira strše ostaci njegovih odlomljenih svijenih krajeva. Na vanjskom rubu prečke, čiji krajevi nemaju izvorni završetak, nastavljaju se dva članka za učvršćivanje pojase pločice, preko koje je predica bila pričvršćena na remen. Nedovršen ili naknadno jače oštećen komad. Bronca. Dulj. predice s prečkom: 3,2 cm. T. III., 20.
20. Predica s obručem pravilna kružna oblika, kojemu su krajevi pločasto stanjeni i cjevasto svijeni na gornju stranu. Na obruč je navučen trn, na tom mjestu također pločasto raskovan. Bronca. Pr.: 5 cm. T. III., 21.
21. Kružna predica s nastavkom u obliku pravokutne pločice, skromno ukrašene uzdužnim brazdicama na gornjoj plohi i malim kosim isječcima na vanjskom rubu. Na kutnom prijelazu obruča u nastavak nalazi se jača obla izbočina, a iz bočnog ruba nastavka izdvaja se produžetak u obliku svijenog izdanka. Nedostaje gotovo polovina obruča s odgovarajućim dijelom nastavka. Bronca. Dulj.: 8 cm. T. III., 22.
22. Listoliki privjesak širokog, nepravilno poprečno izbrazdanoga ojačanog ruba, nepravilnih rubova. Izbrazdani rub uokviruje i donji kružni nastavak s plitkom kalotastom izbočinom u središtu, a brazdicama je pokrivena također i vidljiva strana petlje, povijene na poleđinu. Unutar polja naznačenog tankim glatkim naborom, koji prati liniju ruba, reljefno je izvedena, gotovo frontalno postavljena muška naga figura s glavom u lijevom profilu, s vrećicom u ispruženoj desnici i slabije vidljivim naborima draperije preko lijeve ruke, u kojoj drži okrugli (?) predmet. Ispod stopala naznačena je stajajuća crta. Olovo. Dulj.: 3,4 cm. T. III., 23.
23. Pločica s plastično otisnutim ženskim licem. Lice je ovalno, oči bademaste, kosa dopire gotovo do brade, a izuzev dva djelića nad sljepoočnicama, pramenje je slabije naznačeno. Oštećena i nepotpuna. Bronca. Pr.: 2 cm. T. III., 24.
24. Pločica s glavom lava. Kovrčava griva uokviruje njušku na kojoj se ističu obrve nad stisnutim očima, obrazi s polukuglastim izbočinama i nos. S obje strane gubice nalaze se nepravilne perforacije. Oštećena, nedostaju komadići na bradi i obruč. Bronca. Vis.: 3,5 cm. T. III., 25.
25. Masivna pločica ojačanog ruba s glavom lava. U prednjem planu ističe se gotovo četvrtasta njuška s koso položnim očima i gubicom oble donje linije. U pozadini naznačena je griva blago uzgibanih plitkih pramenova, kroz koje se naziru vrhovi usiju. Olovo. Pr.: 7,1 cm. T. III., 26.

LITERATURA

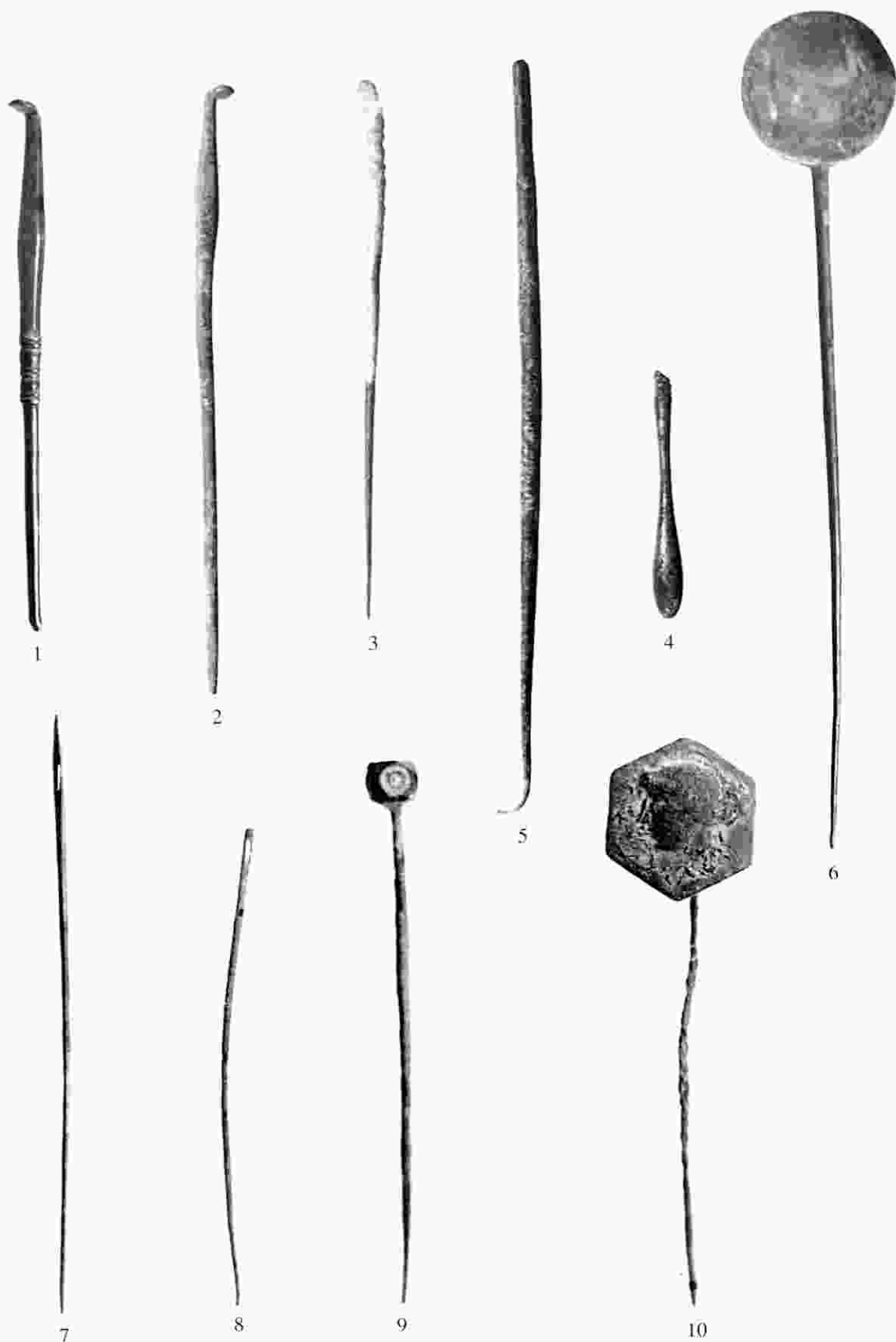
- ANTIČKA BRONZA, 1969., Antička bronza u Jugoslaviji. Greek, Roman and Early-Christian Bronzes in Yugoslavia - katalog (Đ. Milo Zisi), Narodni muzej Beograd, Beograd
- BOHM, A., 1972., Die Fibeln der Kastelle Saalburg und Zugmantel. *Saalburg* 5, XXIX.
- BRUNSMID, J., 1914., Antikni bronsani figuradni predmeti u Hrvatskom narodnom muzeju u Zagrebu. *VHADus XII* (1913.-1914.)
- BULLINGER, H., 1969., Spätantike Gürtelbeschläge-Typen, Herstellung, Trageweise und Daterung. *DissArchGaul XII*.
- CUPPERS, H., 1974., Ausgewählte römische Moselfunde. *TriZeitsch* 37.
- DEIMEL, M., 1987., Die Bronzekleinfunde vom Magdalensberg. *KärntnMussch* 9.
- DIE RÖMER, 2000., DIE RÖMER zwischen Alpen und Nordmeer. Zivilisatorisches Erbe einer europäischen Militärmacht - katalog (L. Wamser), Rosenheim/Mainz.
- DUTAR, A., 1979., Rimske koševne igle iz Slovenije. *AVes* XXX.
- FRANKEN, N., 1996., Ein römischer "Türzieher" mit Löwenkopf. Zu einer Neuerwerbung des Akademischen Kunstmuseums Bonn. *Bib* 196.
- GAJPAR, D., 1986., Römische Kästchen aus Pannonia I. II. *Antiqua* 15.
- GRIGL, Z., 1982., Rimski medicinski instrumenti iz Hrvatske I. Die römischen medizinischen Instrumente aus Kroatien I. *VAMZ* 3, XV.
- GRINNEWALD, M., 1986., DIE RÖMER in Worms. Museum der Stadt Worms, Worms.
- HORVAT, M., 1983., K rimskim fibulam iz Rabelje vasi v Ptuj. *AVes* XXXIII.
- KOŠEVIĆ, R., 1991./I., Antička bronca iz Siska - Umjetničko-obrtna metalna proizvodnja iz razdoblja rimskog carstva. Zagreb.
- KOŠEVIĆ, R., 1991./II., Pečatne kapsule iz Siska. *Prilozi* 8.
- LIETSER, W., 1984., Römische Kleinfunde aus Siscia. *AVes* XXXV.
- NIHBER, H. U., 1988., Antike-Bronzen aus Baden-Württemberg. *SchriftMAdalen* 40.
- SAGAUN, M., 1979., Antične pasne spone in garniture v Sloveniji. *AVes* XXX.
- ULBERT, G., 1959., Die römischen Donau-Kastelle Aislingen und Burghöfe. *Limesforsch* 1.
- ULBERT, G., 1969., Das frühromische Kastell Rheingönheim. *Limesforsch* 9.
- WATKIN, N., 1965., Das römische Donaukastell Straubing-Sorviodurum. *Limesforsch* 3.

Summary

SMALL METAL ARTIFACTS FROM SISICIA

The article continues to analyze the metal finds from a private collection from Sisak. The collection consists of more than twenty articles, among other things: medical sondes (T. I, 1-4), probably a pharmacist's spoon (T. I, 6), sewing needles (T. I, 7, 8), bodkins (T. I, 9, 10), sealing capsules (T. II, 11-13), belt tongues, metal fitting plates and buckles (T. II, 14-17, T. III, 19-21), acanthus pendants (T. II, 18, T. III, 22) and door knockers in the shape of human and lion heads (T. III, 23-25).

The medical, pharmacist, and sewing objects are chronologically indeterminate material and cannot be dated precisely within the frame between the early and the late Roman Age. The octahedron bodkin No. 9 and parts of the belt No. 14-17, 20, 21 belong to late antique products. The plate with a spike No. 10, pendants No. 18, 22, door knockers No. 23-25 and capsules No. 11-13, assuming they all had enameled lids, are dated into Middle Imperial Era, whereas the buckle No. 19 can be categorized as an artifact from the Early Imperial Era. All artifacts were found within the Roman city of Siscia.

11

12

13

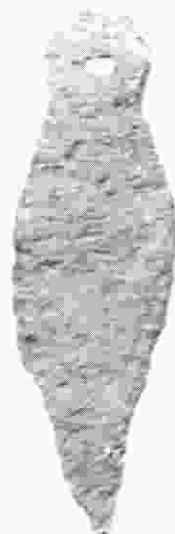
14

15

17

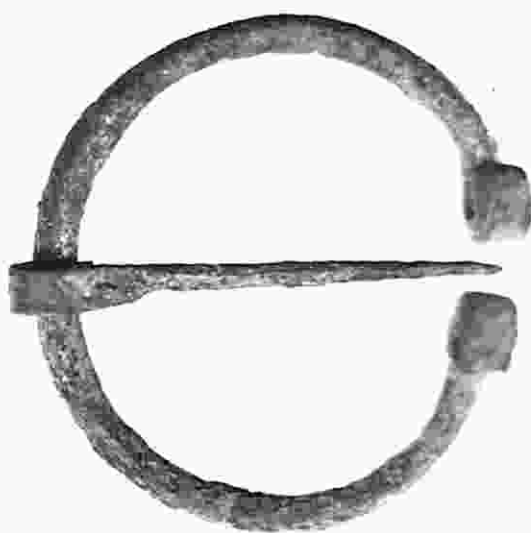
18

16

19

20

21

22

23

25

24